

بررسی وضعیت حرفه‌ای و ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان شرکت‌کننده در دوره‌های MPH دانشگاه علوم پزشکی تهران بعد از ده سال

عاطفه محمد نژاد^۱، آرش رشیدیان^۲، مجتبی صداقت سیاهکل^۳

چکیده

مقدمه: در این مطالعه با توجه به سابقه طولانی دانشکده بهداشت در برگزاری دوره‌های MPH و اهمیت این دوره در نظام سلامت کشور به بررسی وضعیت و عملکرد فارغ‌التحصیلان دوره MPH دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران پرداخته شد.

روش پژوهش: این مطالعه پیمایشی از نوع مقطعی با حجم نمونه ۱۶۰ نفر از دانش‌آموختگان دوره MPH فارغ‌التحصیل سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۳ دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد. نمونه‌گیری با روش طبقه‌بندی تصادفی بر مبنای سال تحصیلی و جنس صورت گرفت. جهت سنجش دستاوردهای پژوهشی و مدیریتی و نیز ارزیابی رضایت دانش‌آموختگان از دوره از پرسشنامه‌ای که به این منظور طراحی شده و پایایی و روایی آن مورد تأیید قرار گرفت استفاده شد.

یافته‌ها: میزان پاسخ‌دهی افراد ۳۷٪ بوده است. میانگین میزان رضایت کلی شرکت‌کنندگان از دوره $2/13 \pm 6/59$ بوده است. (امتیاز قابل کسب ۹-۰ بوده است). میانگین میزان نمره توانمندی فرد در انجام اقدامات مهم و اساسی مرتبط با نظام سلامت قبل از گذراندن دوره، $1/56 \pm 4/67$ و پس از گذراندن این دوره، $1/41 \pm 7/18$ بوده است. ارزیابی شرکت‌کنندگان در مطالعه از توانمندی خود پس از گذراندن دوره به میزان قابل توجهی بالاتر از قبل از گذراندن این دوره بوده است. $P < 0/001$

نتیجه‌گیری: در این زمینه نیاز است که از طریق بررسی نیازهای جامعه و گردآوری نظرات دانش‌آموختگان عناوین و محتوای دروس و روش‌های تدریس به‌روز شود.

کلمات کلیدی:، پزشکان، دانشکده علوم پزشکی تهران، عملکرد حرفه‌ای، فارغ‌التحصیلان، وضعیت حرفه‌ای

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۲۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۵/۱۰ کد مقاله: TM5JD4Y7

محمد نژاد ع، رشیدیان ا، صداقت سیاهکل ص. بررسی وضعیت حرفه‌ای و ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان شرکت‌کننده در دوره‌های MPH دانشگاه علوم پزشکی تهران بعد از ده سال، ۱۳۹۸، فصلنامه خانواده و بهداشت، دوره نهم، شماره دوم تابستان، ۱۳-۲۵

^۱ - نویسنده مسئول، پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، Email: amnejad63@gmail.com
^۲ - رئیس موسسه ملی تحقیقات سلامت و دانشیار گروه علوم مدیریت و اقتصاد بهداشت، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران
^۳ - گروه پزشکی اجتماعی دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران

مقدمه

در عصر جدید هرروز شاهد دگرگونی‌های اساسی در مراکز آموزشی، خصوصاً مراکز آموزش عالی و دانشگاهی هستیم (۱). بنابراین بهره‌گیری صحیح از نیروی انسانی متخصص، که ارزشمندترین ثروت هر جامعه بوده و در توسعه و پیشرفت هر کشور نقش اساسی را ایفا می‌نماید، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (۲). دانش‌آموختگان رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی همواره در معرض تنش‌ها و مشکلاتی قرار دارند که باجان انسان‌ها در ارتباط است (۳). اطلاعات و داده‌های دقیق به‌عنوان یکی از معیارهای اصلی توسعه تلقی می‌شوند. لذا شناسایی وضعیت اشتغال، عدم اشتغال به کار و علل آن می‌تواند اطلاعات مفیدی در زمینه نقش حرفه‌ای و عملکرد دانش‌آموختگان در اختیار مسئولین قرار دهد. همچنین می‌تواند امکان برنامه‌ریزی آینده از نظر ظرفیت پذیرش دانشجو، شرایط فارغ‌التحصیلی، ضرورت ادامه یا قطع طرح نیروی انسانی و یا حتی شرایط استخدام و اشتغال را مشخص نماید و امکان تجدیدنظر و اصلاح برنامه آموزش و استخدام این گروه‌ها را فراهم سازد (۴). از علل اصلی احساس این نیاز، می‌توان به ابعاد متعدد و متفاوت این پدیده و انعکاس همه‌جانبه آن در اقتصاد (هزینه تحصیل، تلف شدن نیروهای مغزی و ...) جامعه، فرد (احساس بی‌فایده‌گی در جامعه) و گاهی سیاست هر کشور اشاره کرد (۵). یکی از جنبه‌های مهم آموزش، ارزشیابی نتایج آموزشی بر عملکرد است که هم وقت‌گیر است و هم هزینه‌بر، اما اهمیت آن هنگامی آشکار می‌شود که بدانیم این امر چه نقش مهمی در مباحثی مانند افزایش توان عملکرد فرد، رضایت، ارتقای امنیت شغلی و کاهش جابه‌جایی‌های شغلی ایفا می‌کند (۶). پیشرفت و عملکرد تحصیلی از مسائل مهمی است که همواره محور بحث بسیار از پژوهش‌های آموزشی و روانشناسی است (۷). استفاده از ارزشیابی کارآمدترین روش بهبود کیفی آموزش است. ابزارهای ارزیابی بالینی مختلفی برای رسیدن به این هدف طراحی شده‌اند که آموزش نامه از آن جمله است (۸). نتایج برخی مطالعات نشان داده است که دانشجویان پزشکی از کیفیت آموزش دانشگاهی رضایت کافی ندارند (۹). در مطالعه دیگری دانشجویان پزشکی از محتوی آموزش رضایت پایینی داشتند (۱۰). دانشکده بهداشت در هر دوره نظرسنجی‌های مقطعی جهت پایش سودمندی دوره موردنظر انجام می‌دهد، اما این پایش‌ها اطلاعاتی درباره تأثیر طولانی‌مدت آموزش دریافت شده دانش‌آموختگان و کاربردی بودن این اطلاعات در عرصه شغلی آنان به دست نمی‌دهد. بنابراین با توجه به سابقه طولانی دانشکده بهداشت در برگزاری دوره‌های MPH و اهمیت این دوره در نظام سلامت کشور و به‌منظور بررسی موقعیت حرفه‌ای و ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان جهت کمک به سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت دانشگاه، در این پژوهش به بررسی وضعیت و عملکرد فارغ‌التحصیلان دوره MPH دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران پرداخته شده است. سنجش اثرات این دوره بر عملکرد مدیریتی و پژوهشی این افراد به‌صورت نتایج قابل‌اندازه‌گیری نیازمند گذر زمان بوده لذا فارغ‌التحصیلان در بازه زمانی ۸۳-۸۰ به‌عنوان جامعه هدف این طرح مدنظر قرار گرفتند.

روش پژوهش:

این مطالعه پیمایشی از نوع مقطعی بود که جامعه آن شامل کل فارغ‌التحصیلان سه سال پایانی تحصیلی از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۳ در دانشگاه علوم پزشکی تهران می‌شد. به‌منظور حفظ گوناگونی شرایط اجتماعی دوره‌های مختلف اقدام به نمونه‌گیری از نوع تصادفی خوشه‌ای بر مبنای سال تحصیلی و جنس شده است. با توجه به پایین بودن میزان پاسخگویی در مطالعات مشابه (کمتر از ۴۰٪)، در نمونه‌گیری اولیه کلیه فارغ‌التحصیلان در بازه زمانی فوق‌الذکر وارد مطالعه شده‌اند؛ که شامل ۱۶۰ نفر بودند.

بخش اول شامل اطلاعات فردی (نام و نام خانوادگی، جنسیت، سال تولد) و نیز اطلاعات تماس (شامل آدرس الکترونیکی، آدرس پستی و تلفن تماس) می‌باشد. اطلاعات موردنیاز در این بخش حتی الامکان از پرونده آموزشی افراد استخراج شده و مابقی موارد در طی تماس تلفنی با فرد جهت اخذ رضایت شفاهی شرکت در طرح تکمیل شده و صحت اطلاعات استخراج شده توسط فرد تأیید و در صورت نیاز اصلاح شده است.

بخش دوم متشکل از اطلاعات آموزشی فرد، شامل سال ورود و فارغ‌التحصیلی از دوره MPH، مدرک تحصیلی و دانشگاه محل تحصیل قبل از ورود به دوره، معدل کل دوره، نمره پایان‌نامه و عنوان پایان‌نامه دوره و نام استاد/اساتید راهنما، دروس اجباری و اختیاری گذرانده شده فرد می‌باشد. اطلاعات موردنیاز در این بخش از پرونده آموزشی افراد استخراج شده است.

پرسشنامه شامل اجزای مرتبط با سنجش دستاوردهای پژوهشی، دستاوردهای مدیریتی، رضایتمندی کلی از دوره، ارزیابی توانمندی فردی و نیز کاربرد واحدهای درسی گذرانده شده در شغل فرد در زمان شرکت در مطالعه می‌باشد. جهت سهولت پاسخ‌دهی به پرسشنامه ارسالی به صورت الکترونیکی و کاهش زمان لازم برای تکمیل آن، قسمت‌های مربوط به سؤالات بسته به گونه‌ای طراحی گشت که بتوان با یک کلیک بر روی هر سؤال، گزینه موردنظر را انتخاب نمود. همچنین پس از هرگونه تغییر در پرسشنامه، فایل ارسالی نیاز به ذخیره‌سازی مجدد داشته تا جدیدترین تغییرات نیز لحاظ گردد و امکان مقایسه و نظارت بر پیشرفت تکمیل پرسشنامه برای خود فرد مقدور باشد. جهت افزایش همکاری افراد در تکمیل پرسشنامه‌های ارسالی به صورت پستی و نیز بیان نمودن اهمیت طرح در انتهای قسمت توضیح و معرفی اهداف طرح در صفحه اول پرسشنامه، نام و سمت مجریان طرح و امضای دستی آنان وجود داشت.

هم‌چنین از افراد خواسته شد تا به منظور برآورد رضایت آنان از دوره گذرانده شده، میزان رضایت خود را از طریق علامت زدن یکی از اعداد صفر تا ۹ اعلام دارند. عدد یک به معنی عدم رضایت و عدد ۹ به معنی حداکثر رضایت فرد در نظر گرفته شد. از شرکت‌کنندگان خواسته شد که بدون در نظر گرفتن شرایط فیزیکی و مدرس مربوط به آن درس، صرفاً با توجه به محتوای هر یک از دروس و کاربرد آن‌ها در شغل کنونی خود، به صورت یک مقیاس درجه‌بندی یکی از گزینه‌های کاربرد بسیار زیاد، کاربرد متوسط، کاربرد بسیار کم، بدون کاربرد در مقابل هر درس مشخص کنند. جهت توصیف داده‌ها به ترتیب امتیاز ۵ برای کاربرد بسیار زیاد و امتیاز صفر برای بدون کاربرد منظور شد.

پایایی و روایی پرسشنامه:

جهت تأمین اعتبار سازه‌ای از نظر محتوا، از روش هامیلتون بهره گرفته شد. اساس این روش، جویا شدن از نظر فرد مطلع می‌باشد. لذا از کارشناسان مطلع و مرتبط با طرح، یک نفر متخصص مدیریت و سیاست‌گذاری نظام سلامت و نیز یک نفر اپیدمیولوژیست درخواست شد که به هر یک از سؤالات بر اساس شکل و محتوای آن‌ها یکی از ۴ درجه: بی‌ارتباط، کم ارتباط، مرتبط و بسیار مرتبط را اختصاص دهند. سپس میزان توافق نظر کارشناسان با توجه به ضریب همبستگی به دست آمده برآورد شد.

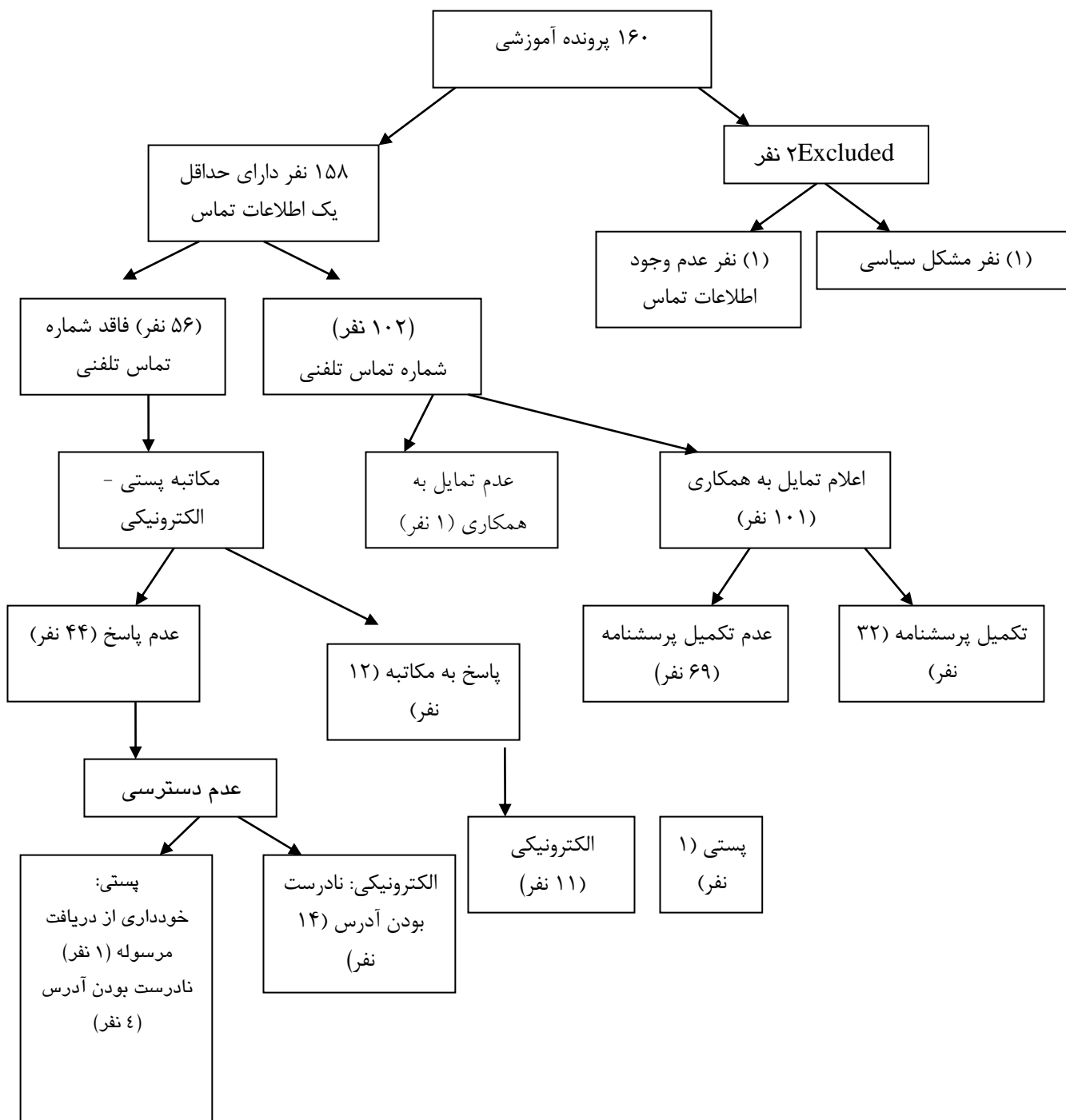
برای تأمین اعتبار ظاهری، پرسشنامه به ۶ نفر از اعضای شورای برنامه‌ریزی MPH داده شد و نظرات و پیشنهادها آنان جهت بازنگری گردآوری شده است. جهت سنجش پایایی، پرسشنامه به ۳۷ نفر از افراد در حال تحصیل در دوره MPH پودمانی داده شد. ضریب آلفای کرون باخ سؤالات فوق ۰/۹۲ به دست آمد؛ که نشان‌دهنده مناسب بودن آن است. از نظر پاسخ‌دهی افراد به چهار گروه تقسیم شده‌اند:

۱) افرادی که پرسشنامه را تکمیل کرده‌اند، ۲) افرادی که به‌رغم درست بودن نشانی قابل‌دسترس نبودند. ۳) افرادی که آدرس آن‌ها اشتباه بوده و توسط پست برگشت داده می‌شود. ۴) افرادی که پرسشنامه را تکمیل نکرده‌اند؛ و $response\ rate$ محاسبه شد. در نهایت کلیه اطلاعات پرسشنامه استخراج شده و توسط نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۶ و با استفاده از آمار توصیفی فراوانی، میانگین و انحراف معیار با رسم نمودارها و جداول تحلیل آماری شد.

یافته‌ها:

برای ارتباط با فارغ‌التحصیلان، از مراجعه حضوری، دورنگار، ایمیل، ارسال پستی و تماس تلفنی با پیگیری با پیامک استفاده شد و هر یک از این روش‌های برای برخی افراد تا سه بار تکرار شد: در مجموع از ۱۶۰ فارغ‌التحصیل با ۱۰۲ نفر از جامعه هدف امکان برقراری تماس تلفنی موفق جهت دعوت به همکاری در پژوهش میسر شد. بیشترین میزان پاسخ متعلق به بازگشت پرسشنامه ارسالی از طریق آدرس الکترونیکی بوده است.

در نهایت می‌توان فراوانی و فراوانی نسبی تعداد پاسخ‌دهندگان را بر اساس نحوه همکاری به‌صورت زیر نمایش داد: بنابراین میزان پاسخ‌دهی افراد ۳۸/۵۹٪ برآورد می‌شود که با مطالعات مشابه صورت گرفته هم‌خوانی دارد. به‌طور کلی، از ۱۱۴ نفر که به مکاتبات صورت گرفته پاسخ نداده‌اند، ۴۴ نفر فاقد اطلاعات تماس بوده‌اند و به علت عدم امکان برقراری تماس تلفنی با این افراد، تنها به اطلاعات تماس موجود در پرونده آموزشی آنان اکتفا شد که علی‌رغم امتحان کردن کلیه راه‌های برقراری با افراد به‌صورت پستی، الکترونیکی و یا هر دو روش، پاسخی از آنان دریافت نشد. شکل-۱- میزان و نحوه پاسخ‌دهی شرکت‌کنندگان

۱۴ نفر از شرکت‌کنندگان (۳۱/۸٪) موفق به انتشار نتایج پایان‌نامه خود در قالب مقاله شدند. هم‌چنین ۱۰ نفر (۲۲/۷٪) نتایج پایان‌نامه خود را مؤثر در ایجاد تغییر یا بهبود در عملکرد بخشی از نظام سلامت داشته‌اند.

۲۵ نفر (۵۶/۸٪) از پاسخ‌دهندگان به پرسشنامه در زمان همکاری در طرح دارای طرح پژوهشی در حال اجرا بودند. هم‌چنین ۱۸ نفر (۴۰/۹٪) از کل شرکت‌کنندگان به‌عنوان مجری طرح در طرح‌های در حال اجرا مشغول به فعالیت بودند.

۶ نفر (۱۶/۷٪) از پاسخ‌دهندگان، عضو هیات تحریریه نشریه معتبر علمی و پژوهشی داخلی و یا خارجی بوده و ۱۲ نفر (۳۳/۳٪) نیز داوری مقالات در نشریات معتبر داخلی و یا خارجی را به عهده گرفته‌اند. ۲۲ نفر (۵۷/۹٪) از فارغ‌التحصیلان دوره MPH به فعالیت آموزشی اشتغال داشتند.

میانگین میزان رضایت کلی شرکت‌کنندگان از دوره MPH (۳ - ۹) $2/13 \pm 6/59$ بوده است. از آنجاکه از افراد خواسته‌شده بود میزان رضایت خود را به‌صورت یکی از اعداد ۰ (بسیار کم) تا ۹ (بسیار زیاد) بیان نمایند، جهت سهولت تفسیر، این اعداد به‌صورت زیر دسته‌بندی شدند: الف: بسیار راضی (۷-۹)؛ ب: راضی (۵-۶)؛ ج: ناراضی (۳-۴)؛ د: بسیار ناراضی (۰-۲). بر طبق تقسیم‌بندی فوق، جامعه هدف در دسته راضی و جامعه در دسته بسیار راضی قرار می‌گیرند. میانگین میزان نمره توانمندی فرد در انجام اقدامات مهم و اساسی مرتبط با نظام سلامت قبل از گذراندن دوره MPH، (۲ - ۹) $1/56 \pm 4/67$ و پس از گذراندن این دوره، (۳-۹) $1/41 \pm 7/18$ بوده است.

جدول ۱: فراوانی نسبی پاسخ شرکت‌کنندگان مطالعه به سؤالات مرتبط با ارزیابی عملکرد مدیریتی و توانمندی فردی خود

Table 1. Frequency of participants responses to questions related to performance evaluation management and self empowerment

کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	
۲/۳	۱۵/۹	۹/۱	۵۰	۱۳/۶	۱ آموزش MPH به‌گونه‌ای بود که دانشجویان را برای کار در محیط در حال تغییر بهداشتی-درمانی آماده می‌ساخت.
۴/۵	۱۳/۶	۱۸/۲	۴۵/۵	۱۱/۴	۲ روش آموزش MPH مرا برای پاسخگویی به نیاز محیط کار آماده می‌ساخت.
۰	۲۲/۷	۱۱/۴	۴۵/۵	۱۳/۶	۳ دوره آموزشی MPH مرا برای انجام کار گروهی به‌اندازه کافی توانمند ساخته است.
۰	۲/۳	۶/۸	۵۰	۳۱/۸	۴ دوره MPH باعث شد آگاهی و بینش عمیق‌تری درباره نظام سلامت به دست آورم.
۰	۰	۲/۳	۳۱/۸	۵۶/۸	۵ گذراندن دوره MPH برای مدیران نظام سلامت ضروری است.
۰	۳۱/۸	۲۲/۷	۳۱/۸	۶/۸	۶ گذراندن دوره MPH مرا در مدیریت نیروی انسانی توانمند ساخته است.
۱۱/۴	۴۰/۹	۲۹/۵	۹/۱	۲/۳	۷ گذراندن دوره MPH مرا در مدیریت امور مالی توانمند ساخته است.
۴/۵	۳۱/۸	۲۵	۲۹/۵	۰	۸ گذراندن دوره MPH مرا در مدیریت زمان توانمند ساخته است.

کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	
۲/۳	۳۱/۸	۳۶/۴	۱۵/۹	۶/۸	۹ گذراندن دوره MPH مرا در مدیریت امکانات و تدارکات (Logistics and procurement) توانمند ساخته است.
۲/۳	۴/۵	۱۳/۶	۵۶/۸	۱۳/۶	۱۰ گذراندن دوره MPH مرا در بهبود کیفیت کارهایم توانمند ساخته است.
۰	۹/۱	۱۵/۹	۵۶/۸	۹/۱	۱۱ گذراندن دوره MPH باعث توانمندی من در حل بهتر مشکلاتم شده است.
۰	۹/۱	۶/۸	۵۴/۵	۲۲/۷	۱۲ گذراندن دوره MPH باعث افزایش اعتمادبه‌نفس من در مسائل کاری‌ام شده است.
۰	۲۰/۵	۲۵	۲۹/۵	۱۸/۲	۱۳ گذراندن دوره MPH باعث افزایش رضایت من از شغلم شده است.
۰	۱۵/۹	۳۱/۸	۳۴/۱	۹/۱	۱۴ گذراندن دوره MPH باعث کاهش چالش‌ها در رسیدن به اهدافم شده است.
۰	۱۵/۹	۲۵	۴۰/۹	۱۱/۴	۱۵ گذراندن دوره MPH باعث تقویت توانایی تصمیم‌گیری من در مواجهه با امور مهم شده است.
۰	۲/۳	۹/۱	۳۸/۶	۴۳/۲	۱۶ گذراندن دوره MPH دانشکده بهداشت را به همکاران توصیه می‌کنم.

ارزیابی شرکت‌کنندگان در مطالعه از توانمندی خود پس از گذراندن دوره MPH به میزان قابل‌توجهی بالاتر از قبل از گذراندن این دوره بوده است. $P < 0/001$.

بحث

پیامدهای ناشی از یادگیری در قالب دوره‌های آموزشی اغلب متأثر از تفاوت‌های ابزاری در فهم و درک از ارزش آن دوره است که این امر می‌تواند منجر به تفاوت نظرات این افراد از دوره سپری‌شده باشد. (۹-۱۰) دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران از سال ۱۳۴۰ تاکنون در برگزاری دوره MPH در کشور پیشگام بوده است. این دوره که یکی از مهم‌ترین دوره‌های آموزشی در دانشکده بهداشت محسوب می‌شود، هر ساله شمار قابل‌توجهی از فارغ‌التحصیلان دوره MPH را به خود اختصاص می‌دهد. از آنجاکه فارغ‌التحصیلان آن، از مدیران شبکه بهداشت و درمان می‌باشد، ایجاد تطابق بین نیازهای آموزشی این افراد و محتوا و نحوه ارائه دروس حائز اهمیت است. جهت نیل به این امر نیاز است مطالعات متعدد طولی صورت گیرد تا به بررسی اثرات دوره فوق‌بر عملکرد دانش‌آموختگان و نیز ارزیابی بازخورد آنان از جزئیات دوره سپری‌شده بپردازد، میزان پاسخ‌دهی در این مطالعه شرکت‌کنندگان ۳۸/۵۹٪ بوده است این میزان در مطالعات مشابه با روش اجرایی نسبتاً مشابه (۱۲)، (۱۰، ۱۱) تا ۶۹٪ نیز گزارش شده است. هرچند در مطالعات داخلی که از پرسشنامه به‌عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده

این میزان بسیار پایین‌تر بوده است. با وجود قابل پیش‌بینی بودن میزان پاسخ‌دهی پایین، یکی از راه‌کارهای قابل‌اجرا در راستای یافتن علت آن در این طرح، مقایسه اطلاعات موجود پاسخ‌دهندگان با غیر پاسخ‌دهندگان می‌باشد. از جمله این اطلاعات می‌توان به سن، جنس، سال ورودی و فارغ‌التحصیلی از دوره MPH و مسئولیت شغلی آنان نام برد. بر اساس اطلاعات موجود در پرونده، سن، جنس، سال ورود و فارغ‌التحصیلی از دوره MPH این دو گروه مورد مقایسه قرار گرفت. رابطه معنی‌دار حاصل نشد. به‌طور کلی، کلیه افرادی که پرسشنامه ارسال شده به روش الکترونیکی بازگرداندند، در همان نوبت اول مکاتبه تکمیل و بازگرداند و نوبت‌های بعدی مکاتبه که به‌منظور قوت بخشیدن به نتایج مطالعه انجام شد، در افزایش میزان پاسخ‌دهی مؤثر نبوده است. هرچند مطالعات خارجی نیز نتایجی مشابه در این زمینه گزارش نموده‌اند. (۱۲-۱۴-۱۳)

میانگین میزان رضایت شرکت‌کنندگان در طرح از دوره MPH در جامعه هدف مطالعه (۹-۳ بازه نمرات) $2/13 \pm 6/59$ بوده است. بر اساس دسته‌بندی پژوهش، جامعه از دوره سپری شده «بسیار راضی» بوده‌اند و جامعه هدف مطالعه در دسته «راضی» از دوره قرار داشت. در مطالعه انجام‌شده توسط خزاعی نیز پزشکان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه رضایت نسبی را گزارش کردند (۱۵). در دانشگاه علوم پزشکی شیراز و رفسنجان نیز نتایج مشابهی به دست آمد (۱۶-۱۷). در حالی که در مطالعه مسلم و ثناگو (۱۳۹۱) در دانشگاه علوم پزشکی گلستان از نظر رضایت ۲۰ درصد رضایت خوب، ۸ درصد متوسط و ۷۲ درصد دانشجویان رضایت آموزشی ضعیف داشتند (۱۸). این تفاوت‌ها می‌تواند به دلیل امکانات آموزشی، نگرش، تعامل اساتید با دانشجویان و موقعیت شغلی و علمی فارغ‌التحصیلان باشد. در مطالعه اخیر دهقان و همکاران (۱۳۹۳) مهم‌ترین متغیرهای مرتبط با رضایتمندی تحصیلی از دیدگاه دانشجویان به ترتیب شامل استفاده از کادر آموزشی مجرب برای ارائه دروس، القای اعتماد به نفس توسط اساتید و مسئولان و ارتباط مناسب همراه با احترام متقابل بین دانشجویان با اساتید بود. کمترین عوامل مؤثر در رضایتمندی تحصیلی نیز به ترتیب شامل برگزاری کلاس‌ها در نوبت صبح، شیوه تدریس سخنرانی و ایجاد انگیزه و علاقه کافی توسط اساتید در دانشجویان بود. ابعاد اخلاقی و روان‌شناختی، مهم‌ترین عامل مرتبط با رضایتمندی تحصیلی از دیدگاه دانشجویان شناخته شد (۱۹).

میانگین نمره ارزیابی جامعه از توانمندی خود قبل از گذراندن دوره MPH (۸-۱) $1/48 \pm 4/92$ بوده که در مقابل میانگین نمره ارزیابی جامعه هدف از خود، (۹-۰) $1/83 \pm 4/44$ بیشتر گزارش شده و این اختلاف معنی‌دار بوده است. ($P < 0/001$). در مطالعه انجام‌شده در شیراز نیز نشان داد اکثریت دانش‌آموختگان توانایی بالایی را در حوزه‌های مختلف گزارش کرده‌اند (۲۰). در حالی که در دانشجویان سال آخر دانشگاه علوم پزشکی گرگان توانمندی پایینی گزارش کردند (۲۱). شاید بتوان از روی داده‌های فوق چنین برداشت نمود که میزان ارزیابی فرد از عملکرد خود پس از گذراندن دوره و نیز انتظارات فرد از اثرات حاصل از دوره گذرانده شده بر عملکرد وی تا حدودی متأثر از انتظارات و تصورات فرد از دوره آموزشی در بدو شروع آن باشد (۲۱).

در مطالعه دیگری که در کرمان صورت گرفت تمامی ۵۲۸ نفر دانش‌آموختگان رشته پزشکی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶ دانشگاه علوم پزشکی کرمان مورد بررسی قرار گرفتند. میزان دسترسی به دانش‌آموختگان ۸۶ درصد بود. از مجموع کلیه دانش‌آموختگان ۴۰ نفر (۷٫۶ درصد) هیچ نوع اشتغالی نداشتند و تقریباً همین تعداد نیز به مشاغل غیرپزشکی مشغول بودند، ۱۸ درصد در تخصص‌های بالینی مشغول به تحصیل یا کار بودند و مابقی به خارج از کشور عزیمت نموده بودند. از نظر فعالیت در مشاغل حرفه‌ای و همچنین قبولی در امتحان دستیاری، زنان نسبت به مردان به ترتیب حدود ۱۲ و ۱۷ درصد موفق‌تر بودند که البته از نظر آماری معنی‌دار نبود (۲۲).

میزان کاربرد هریک از دروس ارائه شده در برنامه آموزشی درسی جامعه هدف در شغل این افراد در پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت. بر اساس پاسخ آنان، بیشترین میزان کاربرد به ترتیب متعلق به دروس «اصول اپیدمیولوژی و روش تحقیق»، «مباحث خاص در شیوع شناسی» و سپس «روش‌های آماری» بوده است که به ترتیب $43/2\%$ ، $41/7\%$ و $40/9\%$ جامعه هدف کاربرد آن را بسیار زیاد ذکر نموده‌اند. لازم به ذکر است دو واحد ذکر شده اول و آخر جزو دروس اجباری و واحد دوم جزو دروس اختیاری محسوب می‌شده‌اند. برخی از دروس ارائه شده در مقطع زمانی مورد مطالعه، جزو برنامه درسی دوره‌های پس از آن نبوده است. به دلیل مستندسازی ناکامل تصمیمات و تغییرات شورای برنامه‌ریزی MPH در سال‌های قبل، امکانات بررسی علت این تغییرات میسر نبوده، هم‌چنین در برگه‌های تحصیلی مختلف امکان ارائه واحد یکسان توسط مدرسه‌های متفاوت وجود داشته که این امر می‌تواند از طریق نحوه ارائه درس بر ارزیابی جامعه هدف از آن درس و میزان رضایت آنان از دوره متأثر بوده باشد. هرچند تلاش مجریان طرح بر این بوده است تا بدون دخیل کردن عواملی چون مدرس و نیز شرایط فیزیکی ارائه دروس، نظرات افراد را گردآوری نمایند، با این وجود تأثیرات این عوامل نباید از نظر دورنگه داشته شوند. در مطالعه دیگری در بابل نگرش دانشجویان پزشکی بیشتر به منفی گرایش داشت (۲۳).

یکی از اهداف دوره MPH، تربیت افراد در جهت تغییر یا بهبود عملکرد بخش (هایی) از نظام سلامت کشور است؛ بنابراین انتظار بر آن است که دانش‌آموختگان پس از اتمام دوره فوق، توسط ابزار ارزیابی استاندارد و یا معتبر از این جنبه مورد بررسی قرار گیرند. به دلیل فقدان چنین ابزار ارزیابی، اثرات حاصل از نتایج پایان‌نامه افراد بر تغییر یا بهبود عملکرد بخشی از نظام سلامت از دیدگاه آنان با ذکر دلیل پرسش گردید. به‌طور کلی $87/18\%$ نتایج حاصل از پایان‌نامه فارغ‌التحصیلان این دوره می‌توانست باعث ایجاد تغییرات مؤثر و یا بهبود عملکرد نظام سلامت کشور گردد، با این وجود تنها درصد اندکی از آنان، مورد استفاده واقع شده، هرچند به گفته خود شرکت‌کنندگان در مطالعه این امر پس از پیگیری‌های زیاد و طاقت‌فرسا و در اثر تلاش‌های فردی محقق شده است. به نظر می‌رسد تعامل بین دانشگاه‌ها و وزارت خانه برای برنامه‌ریزی و به‌کارگیری این منابع انسانی تحصیل کرده و ارزشمند جامعه در راستای تحقق اهداف و رفع نیازمندی‌های خود ضروری باشد.

نتیجه‌گیری

چنان‌که اشاره شد، به دلیل عدم تعامل موجود بین دانشگاه و وزارت خانه، با وجود صرف هزینه‌های شگفت‌مادی و معنوی و اهتمام فراوان در امر تربیت این قشر از جامعه، شاهد دوباره‌کاری‌ها، نقص در سیستم برنامه‌ریزی و اجرایی در سطوح مختلف مرتبط با امر سلامت و ضعف در به‌کارگیری صحیح منابع ارزشمند انسانی و نیز مالی هستیم. تنظیم و تعدیل ظرفیت پذیرش دانشجویان و هماهنگی پذیرش آنان در دانشگاه‌ها با توجه به نیازهای فعلی و آتی، لزوم همکاری و هماهنگی صمیمانه سازمان‌های مرتبط با امر آموزش و به‌کارگیری این افراد در حیطه‌های سلامت و نیز افزایش توان رهبری و مدیریت در سیستم آموزش جهت نیل به این اهداف از گام‌های ضروری است که باید برداشته شود.

منابع

1. Moosavi A, Mohseni M, Ziaifar H, Azami-Aghdash S, Manshadi MG, Rezapour A. The quality of educational services from students' viewpoint in iran: A systematic review and meta-analysis. Iranian journal of public health. 2017 Apr;46(4):447.

2. Shafii M, Rafiei S, Abooe F, Bahrami MA, Nouhi M, Lotfi F, Khanjankhani K. Assessment of service quality in teaching hospitals of Yazd University of Medical Sciences: Using multi-criteria decision making techniques. *Osong public health and research perspectives*. 2016 Aug 1;7(4):239-47.
۳. وظیفه‌شناس فریبا، رهبر طیبه. رابطه هوش معنوی با تنظیم هیجانی و اضطراب در دانشجویان مامایی... فصلنامه خانواده و بهداشت، ۱۳۹۵، ۱ (۷): ۹-۱.
4. Bakhshi H, Esmailzadeh M, Talaghani F, Mahdizadeh K. Employment status of Rafsanjan Medical Sciences University. *J Qazvin Univ Med Sci*. 2002; 6 (2):16-23
5. Hedayati Z, Seifi N, Hekmatfar S, Badakhsh S. Attitudes of Shiraz Dental Students toward Their Discipline and Future Career. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 12 (3):176-183
۶. عزیزی فرحناز، خاکبازان زهره، گرانیامیه مهرناز و مهران عباس. مقایسه تأثیر بازخورد کتبی و شفاهی در آموزش بالینی بر خودارزیابی و عملکرد دانشجویان مامایی. فصلنامه خانواده و بهداشت، ۱۳۹۷، ۸ (۲): ۷۲-۸۰.
۷. غلامی محمدتقی، صابری هایده، گنجی حمزه، پاشا شریفی حسن. مقایسه عملکرد تحصیلی، انگیزش پیشرفت و نگرش به تحصیل بین دانش‌آموزان دارای معلم فناور و غیر فناور. فصلنامه خانواده و بهداشت، ۱۳۹۷، ۸ (۱): ۹-۱.
- 8- Karampourian A, Khatiban M, Jahanghiri K, Razavi Z, Imani B. The effect of using logbook on emergency medical services student's satisfaction and clinical evaluation, in Hamadan University of Medical Sciences in 2013. *psj*. 2015; 13 (2):50-56
- 9- Behnampour N, Heshmati H, Rahimi S. A survey on Paramedical and health students' satisfaction with their discipline and some of the related factors. *Iranian Journal of Medical Education*. 2012; 12 (8):616-618
- 10- Meftagh S. Comparing Academic Satisfaction and the Factors Affecting Academic Deterioration in Students of Isfahan University of Medical Sciences and Payam-e-Noor University. *Iranian Journal of Medical Education*. 2017; 17:430-440
- 11- Hoseinzadeh E, Hamidi Y, Roshanaie G, Cheraghi P, Taghavi M. Evaluation of student satisfaction from Hamadan University of medical sciences educational process and programs in 2012-2011. *psj*. 2013; 11 (3):37-44
- 12- Park, E. W. Comparison of Medical Students' Satisfaction with Family Medicine Clerkships between University Hospitals and Community Hospitals or Clinics. *Korean journal of family medicine*, 2016, 37(6), 340.
- 13- Ho Y, Kwon OY, Park SY, Yoon TY. A study of satisfaction of medical students on their mentoring programs at one medical school in Korea. *Korean journal of medical education*. 2017 Dec;29(4):253.
- 14- Seddigh L, Meysamie A, Montazeri A. General physician job satisfaction in public and private sectors. *ioh*. 2014; 11 (5):74-85
- 15- Sadr Arhami N, Kalantari S, Atarod S. Medical Students Attitude Towards their Field of Study and Future Career. *Iranian Journal of Medical Education*. 2004; 4 (1):76-81
- 16- Hadavi M, Esmaili S. The Satisfaction Rate of the Anesthesia Students about their Educational Field and their Attitude Towards Future Job Perspectives in 2012. *JRUMS*.

- 2014; 13 (7):609-618
- 17- Yaghobi Y, Mohammad-davoudi A, Zamani-Moghadam A, Jamali A. The quality of Educational services from Students' viewpoints in Guilan University of Medical Sciences. *rme*. 2018; 9 (4) :76-67
- 18- Sanagoo A, Hesam M. Academic Under-achievement and Some Related Factors Associated with Academic Satisfaction in Golestan University of Medical Sciences' Students. *jgbfnm*. 2013; 9 (2):90-96
- 19- Dehghani A. Baharlou R. Ben Razi Ghabesh A. Farokh Abadi F. Zarei Z. Mahboudi L. Effecting Factors on Academic Satisfaction Viewpoint of Jahrom University of Medical Sciences Students. *Educ Strategy Med Sci*. 2014; 7 (3):147-154
- 20- Moattari M, Fallahzadeh M. Senior Medical Students' Self Evaluation of their Capability in General Competencies in Shiraz University of Medical Sciences. *Iranian Journal of Medical Education*. 2008; 7 (2):371-377
- 21- Golalipour M J, Khodabakhshi B, Vaghari G. Evaluation of practical skills of clinical medical student in Gorgan University. *Iranian Journal of Medical Education*. 2002; 2:26-26
- 22- Zarghami M, Ghaffari Saravi V, Khalilian A, Sefidchian A. Factors influencing the specialty field choices of medical school graduates. *JBUMS*. 2003; 5 (5):18-23